

OPOŽDĚNÁ SVĚDECTVÍ GENERÁLA FERJENČÍKA

FRANTIŠEK HANZLÍK – KAREL KONEČNÝ

HANZLÍK, F. – KONEČNÝ, K.: Belated Testimonies of General Ferjenčík *Vojenská história*, 8, 1, 2004, pp 95 – 109, Bratislava.

The published material deals with the written memories of General Mikuláš Ferjenčík, State Secretary of the Ministry of National Defence in 1945 – 1946 and the authorised person of the interior, who emigrated just after seizing the power by the communists. The first memory is related to his operation in the function of the authorised person of interior and in the second one he describes all connections of his enforced leaving to emigration as well as the conditions of his stay in West Germany and later on in the United States of America. The documents come from the Archives of Czechs and Slovak abroad (ACASA) at the University of Chicago and they were published in the information bulletin of the Czechoslovakian National Council American in 1948. They have not been published in Slovakia yet.

Military History. Czechoslovakia. Mikuláš Ferjenčík. Personalities

V průběhu studia archivních pramenů v Archives of Czechs and Slovak abroad (ACASA) na univerzitě v Chicagu v květnu 2003 jsme získali informaci, že na Českém národním hřbitově v Chicagu byly uloženy ostatky gen. Mikuláše Ferjenčíka. Proto jsme se snažili od prof. Zdeňka Hrubana, který shromáždil prameny uložené v ACASA, získat další informace o působení gen. Ferjenčíka v USA. Prof. Hruban nám sdělil, že v roce 1948 v létě opouštěl republiku právě se skupinou gen. Ferjenčíka. Vzpomínal na něj jako na mimořádně slušného, poctivého a ochotného člověka, jehož zkušenosti byly pro skupinu, která společně opouštěla republiku, neocenitelné.¹ Také proto se prof. Hruban snažil najít v archivu jakékoliv materiály, týkající se osobnosti gen. Ferjenčíka. Výsledkem jeho snažení bylo objevení dvou písemných vzpomínek gen. Ferjenčíka. První z nich se týkala působení gen. Ferjenčíka ve funkci poverenika vnútra na Slovensku v letech 1946 – 1948 a druhá jeho osudu po příchodu do USA.

Domníváme se, že obsah obou materiálů je zajímavý a doplňuje stávající poznatky o vývoji situaci na Slovensku v letech 1946 – 1948 a zejména souvislosti tzv. spiknutí na Slovensku na podzim roku 1947 a také průběh únorových událostí v roce 1948. Zajímavé a dosud málo známé skutečnosti přináší jeho *Zážitky z cesty do Ameriky*, ve kterých líčí strastiplný pobyt svůj a celé rodiny na Ellis Islandu.

Jedná se o materiály velmi zajímavé a jsme přesvědčeni, že se gen. Ferjenčík snažil ve svém svědectví popsat sled událostí, které ovlivnily další osudy jeho i celé rodiny co nejpřesněji. Přesto se nevyhnul nepřesnostem, které podle našeho názoru vyplynuly především ze značného časového odstupu prožitých událostí a jejich zpracování a zveřejnění ve *Věstníku čs. národní rady americké* v roce 1984. Proto se domníváme, že si oba dokumenty zaslouží uvedení alespoň drobných poznámek, které zmíněné nepřesnosti uvedou na správnou míru. Dokumenty jsou doslovně přepsány i s chybami.

Gen. Ferjenčík zdůrazňoval skutečnost, že nikdy nebyl politikem a o politiku se nezajímal. Paradoxně však po skončení války působil ve vysokých politických funkcích, kterými jak funkce státního tajemníka v MNO, tak i funkce poverenika vnútra na Slovensku nepochybně byly. Sám uvádí, že zastupoval ministra národní obrany na jednáních v parlamentu i na schůzích

¹Rozhovor autorů s prof. Zdeňkem Hrubanem na univerzitě v Chicagu dne 13. 5. 2003.

vlády. Archivní prameny ukazují, že ve funkci státního tajemníka v MNO působil ve prospěch slovenské složky armády, ale v rámci a v souladu se svým protifašistickým a demokratickým přesvědčením. Trápily jej složité poměry uvnitř slovenské části důstojnického sboru poválečné čs. armády a vynaložil všechny své síly k jejich řešení demokratickou cestou.²

Ve svých vzpomínkách potvrzuje zneužívání vojenského obranného zpravodajství a osvětové služby ve prospěch komunistické strany, včetně rozhodujícího vlivu B. Reicina a šéfa osvěty J. Procházky na obsazování klíčových míst v armádě generály a důstojníky spolupracujícími s KSČ. V obou funkcích narážel při řešení různých problémů na skutečnost, že poválečné Československo zůstalo ve sféře vlivu Sovětského svazu.

Po volbách v roce 1946 převzal gen. Ferjenčík funkci povereníka vnútra v Bratislavě, a to na základě nabídky a naléhání vedoucích činitelů Demokratické strany, která získala na Slovensku většinu hlasů. Ve svých vzpomínkách hodnotí gen. Ferjenčík bezpečnostní situaci na Slovensku. V té době však již na Slovensku nemohly ovlivňovat bezpečnostní situaci střelením, znásilňováním a odvlékáním občanů do SSSR sovětské jednotky, jak uvádí Ferjenčík, protože na podzim roku 1945 území republiky opustily.

Zajímavé svědectví přináší gen. Ferjenčík o metodách a způsobech, které používala komunistická strana na Slovensku na své cestě k moci. Popisovaný průběh a výsledek návštěvy prezidenta republiky v průběhu únorových událostí v roce 1948 na Pražském hradě přináší rovněž dosud málo známá fakta. Zároveň však svědčí o tom, že gen. Ferjenčík nedokázal reálně hodnotit situaci na základě informací, které měl k dispozici. Podle našeho názoru tato skutečnost vyplývala z toho, že si stejně jako mnozí politici neuvědomoval postavení a možnosti prezidenta republiky, které vyplývaly z Ústavy a tehdy platných zákonů. Stejně jako mnozí další významní činitelé demokratických stran podlehl iluzi, že prezident republiky může v krajním případě využít k obraně demokracie i ozbrojených sil. Také on se podle našeho názoru snažil přenést odpovědnost za únorový debakl demokratických politických stran na jiné, v tomto případě na prezidenta E. Beneše.

Cestu k vítězství komunistů v únoru 1948 neotevřel pouze podpis demise ministrů prezidentem E. Benešem. Byla to také celá řada chyb a fatálních selhání představitelů nekomunistických politických stran při rozhodování ve vládě a v parlamentu v celém období let 1945 – 1948. Podpis demise byl pouze logickým vyústěním a důsledkem vývoje situace, ke které postup představitelů nekomunistických politických stran od léta roku 1947 nezadržitelně směřoval. Rozhodujícím momentem pro následné uchopení moci komunistickou stranou bylo podle našeho názoru přijetí zákona o SNB v červenci roku 1947. Zákon byl přijat v podobě, která neumožňovala jakoukoliv kontrolu činnosti ministerstva vnitra, jemu podřízených složek, včetně tajných služeb a také Reicinova vojenského obranného zpravodajství. Jednalo se o složky, které komunistická strana v rozporu s tehdy platnými zákony využívala k prohlubování svého vlivu ve všech oblastech společnosti. Přitom komunisté v parlamentu neměli k přijetí zákona potřebnou většinu.

Výše uvedené konstatování potvrzuje i analýza archivních pramenů z tohoto období. Zpravodajské služby dostaly v létě roku 1947 rozkaz zničit veškeré kompromitující materiály na představitelů politických stran Národní fronty, které pečlivě shromažďovaly od roku 1945.³

²Ve snaze přispět k řešení složitých problémů ve slovenské části důstojnického sboru vypracoval gen. Ferjenčík v létě roku 1945 rozsáhlou zprávu, kterou dne 25. července adresoval předsednictvu SNR, J. Ďurišovi, J. Ursinimu, V. Širokému, A. Šoltészovi, J. Lichnerovi, I. Pietorovi, V. Clementisovi a V. Šrobárovi. Vojenský ústřední archiv (dále VÚA) Praha, Stát. taj. v MNO, č. j. 101 146/1945.

³Případ vyšetřovalo velitelství Státní bezpečnosti na počátku roku 1951. V úředním záznamu ze dne 30. dubna 1951 je uvedeno, že nařízení inicioval tehdejší velitel Státní bezpečnosti Jindřich Veselý a mjr. Bedřich Pokorný. Společně vyjadřovali obavu, že nekomunistická většina v parlamentu by mohla rozhodnout o zrušení ZOB II. ke konci roku 1947, případně o zavedení demokratické kontroly bezpečnostních složek, což by znamenalo pro KSČ značné komplikace. Archiv ministerstva vnitra (dále AMV) Praha, f. 310-118-6.

Vedení komunistické strany mělo vážné obavy z toho, že v případě přijetí zákona o SNB, který by umožňoval demokratickou kontrolu bezpečnostních složek zástupci všech politických stran zastoupených v parlamentu, budou zveřejněny kompromitující materiály o jejich nezákonné činnosti ve prospěch KSČ. To by mohlo mít katastrofální důsledky, včetně ztráty hlasů v případných volbách. V momentě, kdy toto nebezpečí pro KSČ pominulo, byl zahájen rozhodující nástup k uchopení politické moci právě s využitím Státní bezpečnosti a Reicinova vojenského obranného zpravodajství. KSČ zintenzívnila maximálně také činnost svých exponentů v ostatních politických stranách. Iniciovala také zostření vnitropolitické situace na podzim roku 1947.⁴ Dnes již bez jakýchkoliv pochybností můžeme konstatovat, že jak mostecká špionážní aféra i takzvané spiknutí na Slovensku bylo organizováno vojenským obranným zpravodajstvím a Stb, a dokonce bez vědomí vedení KSČ. Do konce roku 1947 bylo fakticky o uchopení moci komunistickou stranou rozhodnuto. Zůstávala pouze jedna nevyřešená otázka: kdy a za jakých okolností získají komunisté moc i po formální stránce. Za této situace učinili představitelé nekomunistických politických stran jednu z dalších osudových chyb v podobě podání demise části ministrů.

Faktem zůstává, že i za této situace prezident Edvard Beneš dlouho odolával nátlaku komunistů a především Klementa Gottwalda. Ti přitom používali všech možných forem nátlaku, včetně vyhrožování občanskou válkou, které se prezident Beneš obával ze všeho nejvíce. Jeho posledním argumentem zůstával názor, který sdělil Gottwaldovi, že sice může demisi podepsat, ale Ústavodárné národní shromáždění nevyjádří nové vládě důvěru. Tento poslední argument však zůstal pouhou fikcí v momentě, kdy dne 25. února předložil Klement Gottwald prezidentu Edvardu Benešovi seznam 200 poslanců, kteří budou hlasovat pro rekonstruovanou vládu v ÚNS. Na seznamu najdeme jména poslanců všech politických stran, včetně poslanců strany národněsocialistické a poslanců Demokratické strany. Až poté prezident demisi podepsal.

Klement Gottwald totiž nařídil již v den podání demise poslancům KSČ, kteří již dlouhodobě udržovali kontakty s exponenty KSČ v jiných politických stranách, aby mu do 25. února do 11.00 hodin předali seznam všech poslanců, kteří budou ochotni hlasovat v ÚNS pro novou vládu.⁵ Vedoucí představitelé nekomunistických politických stran nečinili nic, čím by podpořili prezidenta Beneše v tomto nerovném zápase. Na základě výše uvedených skutečností, lze tedy odpovědět i na otázku, zda podpis prezidenta Edvarda Beneše opravdu otevřel dveře ke 40-leté totalitě či nikoliv. Formálně snad ano, fakticky však nikoliv. O zradě můžeme hovořit zcela nepochybně. Ale o zradě těch poslanců nekomunistických politických stran, kteří vyjádřili ochotu podpořit novou Gottwaldovu vládu ještě v období, kdy prezident demisi nepodepsal. Za vidinu prebend v podobě významných míst v parlamentu i jinde, nebo i z obavy před pomstou komunistů, byli ochotni otevřít bránu k převzetí moci KSČ. Byla to v podstatě dvojitá zrada. Na prezidentu Benešovi i na demokracii. Proto ne podpis demise prezidentem Benešem, ale jednání zmíněných poslanců otevřelo cestu 40 letům totality. Pro novou vládu zvedli v parlamentu ruce nejen komunisté a sociální demokraté, ale i někteří národní socialisté a poslanci ostatních politických stran. Byly to všichni jejich jména figurovala na seznamu, který předložil Gottwald prezidentu Benešovi a ještě jeden navíc. Na otázku, co by se stalo, kdyby prezident demisi nepodepsal, odpověděl již v roce 1968 tehdy komunistický ministr vnitra Josef Pavel, který byl s vnitropolitickou situací v průběhu únorových událostí detailně seznámen když uvedl: „*nestalo by se vůbec nic pouze cesta k vítězství by byla poněkud složitější.*“⁶

⁴Svědčí o tom i obsah dokumentu „Plán rozvinutí podzemního nástupu strany na pracovním úseku odboru pro evidenci“. Úkoly stanovené v tomto plánu byly v rozporu s platnými zákony a ústavou a jejich realizace směřovala k zostření vnitropolitické situace. Státní ústřední archiv (dále SÚA) Praha – Archiv ÚV KSČ, f. 100/1, sv. 200, a. j. 1282.

⁵VÚA Praha, f. 100/52, sv. 1, a. j. 8.

⁶PAVEL, J.: Vzpomínání na únor. In: A revue, 1968, č. 4, s. 47-47.

V další části vzpomínek popisuje gen. Ferjenčík situaci, která vznikla bezprostředně po únoru 1948 a okolnosti, které jej vedly k rozhodnutí opustit i s rodinou republiku. Odmítl veškeré nabídky na účast ve vládě a vyměnil vidinu dobře placeného místa za nejistotu spojenou s emigrací. Uvádí, že byl oficiálně předvolán k výslechu na Pankrác, kde mu byly ukázány, údajně Slovákem, který mu byl povědomý ze SNP, materiály, které na něj shromažďovalo Reicinovo obranné zpravodajství. Dokonce byl ponechán několik minut bez dozoru, aby si mohl přečíst obvinění, které proti němu bylo připraveno. Bylo mu dáno jasně najevo, aby co nejdříve opustil republiku.

S největší pravděpodobností se v případě gen. Ferjenčíka jednalo o provokaci OBZ s cílem přinutit jej opustit republiku. Svědčí o tom několik faktů. Gen. Ferjenčík jako vojenská osoba jednoznačně spadal do kompetence vojenského obranného zpravodajství. Proto musel být předvolán buď orgány OBZ nebo s jejich souhlasem Státní bezpečností. To je však velmi nepravděpodobné. V rámci OBZ existoval velmi přísný režim založený na neustálém vzájemném sledování, špiclování a provokacích. Žádný z příslušníků OBZ by si na základě vlastního rozhodnutí nedovolil seznámit gen. Ferjenčíka s materiály, které na něj OBZ shromáždilo, navíc s tím, že byl následně propuštěn. Postup zmíněného příslušníka bezpečnostních složek, o kterém gen. Ferjenčík hovoří ve svých vzpomínkách, byl v naprostém rozporu s metodami, které používaly tyto složky po únoru 1948. V téměř všech případech byli důstojníci, o kterých mělo OBZ zájem, nejdříve zatčeni, mnohdy na základě podvržených materiálů nebo provokací.⁷ Následně byli izolováni a teprve potom vyšetřováni za použití všech prostředků, včetně psychického i fyzického nátlaku. Jednou z mála výjimek byl gen. Heliodor Pika, proti kterému nebylo při vyšetřování použito fyzického násilí.

Uvedenou hypotézu potvrzuje i fakt, že vedoucí představitelé OBZ věděli o přípravě gen. Mikuláše Ferjenčíka k odchodu do emigrace. S dostatečným časovým předstihem hlásil tuto skutečnost plk. Bedřichu Reicinovi jeho podřízený z 5. oddělení MNO pplk. Richard Mysík.⁸ OBZ mělo od ministerstva vnitra přesné informace také o přípravách emigrace generálů Antonína Hasala, Aloise Lišky a dalších. Pplk. Richard Mysík navrhoval Reicinovi, aby byla realizována opatření ke znemožnění emigrace uvedených osob. Tyto návrhy Reicin striktně odmítl.⁹ Informace o odchodu výše uvedených generálů do zahraničí přijal později klidně a bez jakýchkoliv výčitek vůči podřízeným. Z analýzy archivních pramenů lze vydedukovat dva možné důvody postupu vedení OBZ. První z nich je zmínka o tom, že by zatčením výše uvedených osob připravujících se k odchodu do zahraničí byl prozrazen mimořádně důležitý zdroj informací.¹⁰ Dalším důvodem byla skutečnost, že do zahraničí následně „emigrovali“ důstojníci pracující pro zpravodajské služby, kteří patřili do okruhu známých těch, co emigrovali. Této skutečnosti potom využívali při svém působení v zahraničí. Tímto způsobem byli nasazeni i příslušníci vojenské zpravodajské služby do blízkosti gen. Františka Moravce.

Materiály, které obsahuje archiv ACASA uložený na univerzitě v Chicagu ukazují, že drtivá většina generálů a důstojníků, kteří emigrovali do zahraničí, nepředstavovala pro pounorový komunistický režim téměř žádné nebezpečí. Jejich hlavním problémem se stalo zajištění holé existence pro sebe a pro své rodiny. To byla ve většině případů (včetně gen. Ferjenčíka) otázka několika roků. V archivu je uloženo množství korespondence mezi generály a důstojníky, kteří emigrovali a ocitli se ve velmi těžké životní situaci v mnoha zemích všech konti-

⁷Podrobně hovoří o metodách, které používalo OBZ po únoru 1948 ve své výpovědi zapisovatelka výslechového oddělení 5. odd. HŠ MNO paní Dagmar Marešová. VÚA Praha, f. 100/52, sv. 32, a. j. 216, s. 256-306. Další podrobné informace, včetně případů různých typů provokací obsahuje „Závěrečná zpráva o výsledku činnosti komise přešetřující nezákonné metody práce na úseku vojenské zpravodajské služby v letech 1949 – 1954“, v pasážích I. Formy a metody operativní práce a v části Formy vyšetřovací práce. SÚA Praha, Komise I., sv. 12, a. j. 201.

⁸Výpověď pplk. Richarda Mysíka. VÚA Praha, f. 100/52, sv. 33, a. j. 234.

⁹Tamtéž.

¹⁰Tamtéž.

mentů. Od Austrálie, přes státy Jižní Ameriky až po Francii, Velkou Británii a USA. Až do poloviny 50. let nelze o organizovaném hnutí čs. důstojníků v exilu téměř mluvit.

Vojenská zpravodajská služba a vojenské obranné zpravodajství (později Hlavní informační správa a následně vojenská kontrarozvědka) měly zřejmě v mnoha případech na složité životní situaci emigrujících generálů a důstojníků svůj podíl. Různými cestami „dodávaly“ zpravodajským službám Francie, Velké Británie a USA informace, které přispívaly k prodloužení pobytu emigrantů v internačních táborech nebo se staly i překážkou na jejich cestě do některých zemí, především do USA.¹¹ Podobný osud stihl i gen. Ferjenčíka. V jeho případě však nelze prokázat, zda obvinění, v důsledku kterých strávil s celou rodinou nekonečné měsíce na Ellis Islandu, byly iniciovány čs. zpravodajskými službami nebo byly pomstou těch, proti nimž bojoval se zbraní v ruce v SNP.

Na základě analýzy situace osob emigrujících po únoru 1948 z Československa byl vypracován dokument Ministerstva vnitra s názvem: Rodiny poúnorových emigrantů – politické pokyny, který byl označen jako PŘÍSNĚ TAJNÉ. V něm se mimo jiné nařizovalo umožnit odchod do zahraničí rodinám emigrantů, kteří působili proti Československu. Ministerstvo vnitra vycházelo z předpokladu, že nutnost postarat se o rodiny znemožní těmto jednotlivcům intenzivní činnost proti ČSR.¹²

Život gen. M. Ferjenčíka s rodinou byl po příchodu do USA velmi těžký. Po propuštění s Ellis Islandu začínal jako obyčejný dělník, až později mohl využít své profese veterinárního lékaře. Od roku 1963 pracoval na proslulé farmě Tempel Farms, Wadsworth ve státě Illinois kde se chovali lipicanské koně. O gen. Ferjenčíkovi hovořili všichni, s nimiž jsme se v Chicagu setkali a kteří jej znali buď osobně, nebo od těch, jenž s ním měli možnost spolupracovat na farmě, s úctou. Od šedesátých let, kdy se jeho životní situace změnila k lepšímu, zapojil se do činnosti organizací čs. emigrace. Spolu s dr. A. Hřebíkem a dalšími osobnostmi se stal čs. zástupcem ve Svazu přátelství národů střední a východní Evropy.¹³

Působil také v Čs. národní radě americké. Do svých 80 let byl dokonce jejím předsedou. V době jeho předsednictví vznikl postupně stálý pevný plán akcí ČNRA. Zahrnoval mimo jiných akcí i vzpomínky na upálení Jana Palacha, připomínku na únorové převzetí moci KSČ v roce 1948, výročí tragické smrti J. Masaryka, ukončení druhé světové války, výročí Lidické tragédie, nezákonná odsouzení a popravy gen. H. Píku i M. Horákové. V kalendáři akcí ČNRA ale nechyběly ani vzpomínky na události 21. srpna 1968, výročí úmrtí T. G. Masaryka, E. Beneše a také oslavy dne 28. října, den vzniku ČSR.¹⁴ Gen. Mikuláš Ferjenčík se stal váženou osobností a autoritou, jak pro čs. důstojníky v exilu, tak i pro obyvatele v místě kde bydlel.

Změn v Československu v roce 1989, které by mu umožnily navštívit svou rodnou zemi, kterou měl tak rád, se již bohužel nedožil. Zemřel v roce 1988. Jeho ostatky jsou uloženy na Českém národním hřbitově v Chicagu spolu s ostatky stovek významných osobností českého a slovenského politického života, které opustily republiku po únoru roku 1948 a také po roce 1968. Je snad symbolické, že vedle sebe odpočívají gen. M. Ferjenčík a bývalý starosta Sokola a poslanec ÚNS A. Hřebík. Spolu s A. Hřebíkem se ve Vysokých Tatrách dne 21. února 1948 dozvěděl gen. Ferjenčík o demisi ministrů. Nedaleko nich odpočívají další významné osobnosti, jejichž další osudy rozhodujícím způsobem ovlivnil únorové události roku 1948. Můžeme k nim zařadit například dr. Jozefa Lettricha, bratry Papánkovy, dr. Petra Zenkla, Růženu Pelantovou, gen. A. Lišku a řadu dalších.

* * * * *

¹¹Tyto informace sdělil v rozhovoru dne 2. března 2002 F. Hanzlíkovi gen. Oldřich Kvapil, který pracoval po únoru 1948 na vedoucí funkci ve vojenské zpravodajské službě.

¹²AMV Praha, f. 310-25-1.

¹³ROZBOŘIL, L.: Z války do exilu. Praha : Road, 1994, s. 136.

¹⁴Tamtéž, s. 157-158.

BOL SOM POVERENÍKOM VNÚTRA

Udalosti, ktoré popisujem sú snád' v dnešnej dobe zastaralé a nezaujímavé. Mám však za to, že máme akúsi mravnú povinnosť uľahčiť historikom napísať pravdivo a objektívne dejiny. Mojou snahou a jediným cieľom je poslúžiť tomuto účelu v popise tých udalostí, ktorých som sa, ako štátny tajomník MNO a pozdejšie, ako povereník vnútra na Slovensku zúčastnil.

Bol som dôstojníkom veterinárnej služby z povolania v armáde Československa. Táto armáda, až do druhej svetovej vojny bola nepolitická. Vojaci a dôstojníci nemali volebného práva a neúčastnili sa politického diania. Osobne ma politika nezaujímala. Žil som bez starosti a šťastne. Po okupácii mojej vlasti som však považoval za svoju národnú a vojenskú povinnosť bojovať všetkými, mne dostupnými prostriedkami, proti uchvatiteľom. Po oslobodení som sa nehlásil do žiadnej politickej strany. Netúžil som po žiadnej politickej kariére.

5. apríla 1945 bol som menovaný, bez osobného pričinenia, zaslúžilým vojakom Slovenského národného povstania a povereníkom pre národnú obranu za SNP, štátnym tajomníkom v Ministerstve národnej obrany, vlády Československa. Úrady štátnych tajomníkov a povereníkov boli zriadené za povstania, pot' až po vojne, ako výdobytky národného povstania na Slovensku. Právomoc štátneho tajomníka, zrovna tak, ako povereníka vnútra až do roku 1948 nebola uzakonená, ani vládnym nariadením upravená. Viedlo to k večným kompetentným sporom. Jako štátny tajomník MNO pripadal som si často, jako nežiadúci a nepohodlný na ministerstve. MNO, včetně ministra gen. Svobodu a náčelníka hlavného štábu gen Bočka, bolo v tejto dobe úplne pod vplyvom pplk. B. Reicina (šéfa obranného zpravodastva armády) a pplk.dr. Procházky (šéfa armádnej osvetovej služby).

Moja činnosť, jako štátneho tajomníka MNO se sústreďovala hlavne na hájenie záujmov slovenskej zložky armády, na zastupovanie ministra gen. Svobodu v brannom výbore a na dochádzky do schôdzí vlády. Jednania vlády, nakoľko o podstatných veciach rozhodovala tzv. Národná Fronta mi pripadali často, jako prosté „handlovanie-kuch-handlunk“. Vy nám vypustíte toto z nacionalizácie a my nebudeme nič namietat' proti vypusteniu podniku na ktorom vy máte záujem. Nepolitickí ministri (Jan Masaryk, gen. Hasal a ja) sme boli při týchto jednaniach piatym kolesom u voza. Raz si min. Masaryk neodpustil poznámku, vyzval gen. Hasala a mňa, aby sme sa išli vyčúrat', že to bude prospešnejšie. Jako štátny tajomník MNO som si vyhradil právo rozhodovaní týkajúcich sa slovenských dôstojníkov ako napr. prijatie do armády, povyšovanie, pensionovanie a pod. Snažil som sa všemožne hatit' demoralizačnú činnosť OBZ a armádnej osvetu a ich snahu nútit' dôstojníkov ku vstupu do komunistickej strany Slovenska, ako aj prijímanie partizánov bez predbežného výcviku do armády. Trval som na zásade, že každý dôstojník obvinený z kolaboranstva s nacizmom a slov. fašizmom má právo a má mu byť umožnené, aby sa hájil a o jeho kolaboranstej činnosti majú byť predložené prijímacej komisi hodnoverné doklady. Zriadil som preto v Bratislave osobitnú prijímaciu komisiu, do čela ktorej som menoval plk. gšt. Júliusa Nosku, bývalého náčelníka štábu Prvej československej armády na Slovensku za povstania. Zriadil som tiež filiálku úradu štátneho tajomníka MNO v Bratislave pod vedením pplk. Milana Poláka, poslanca strany demokratickej. Vyhlásil som tak do značnej miery vplyv komunistov při prijímaní a menovaní dôstojníkov Slovákov na veliteľská miesta. Na prípady prijímania a menovania dôstojníkov českej národnosti na vyššie veliteľské miesta som nemal podstatnejšieho vplyvu. O týchto rozhodovali gen. Svoboda, gen. Boček a hlavne pplk. Reicin a pplk. Procházka. Mňa k týmto jednaniam buď nepozvali, alebo postavili pred hotovú vec, ako napr. v prípade veliteľa tankového vojska v MNO gen. Talavaniu. Jeho prijatie, na návrh Reicina a dr. Procházky bolo pôvodne zamietnuté. Ja, náhodou prítomný, som žiadal o vieruhodné doklady o jeho namietanej spolupráci s Nemcami. Boli mi prisľúbené, ale při najbližšej podobné schôdzke, na môj dotaz čo je s prípadom gen. Tavalaniho, mi oznámili, že jeho vec je v poriadku a že bol prijatý. Bol som

si istý, že ho prinútili podpísať prihlášku do komunistickej strany. Takýchto a podobných prípadov bolo viac ako dost. Zriadením osobitnej komisie v Bratislave som, do značnej miery, zamedzil tiež, že sa do armády, alebo aspoň na vedúce veliteľské miesta, nedostali vyložený exponenti komunistickej strany ako napr. plk. Imro, lebo plk. gšt. Talský. Postavil som sa rozhodne, ako štát. tajomník MNO proti výkladu zákona o prijímanie dôstojníkov Slovákov do armády, ktorý výklad poťažne prevadzacie nariadenia hájil poslanec dem. Strany Slovenska dr. Mišo Zibrín, podľa ktorého dôstojníci, ktorí slúžili za, alebo po povstaní v tzv. Hašíkovej armáde (minister obrany bratislavskej vlády za a po povstaní), alebo mali, lebo majú manželky nemeckého povodu, nesmeli byť do armády prijati, ani keď sa priprav na povstanie, alebo povstania samostného účastníci a boli svojou vernosťou a spohľivosťou k československu známi, ako napr. pplk. gšt Antonín Ciprich, alebo plk. Mirko Vesel.

Po voľbách v roku 1946 odišiel som z vlády. Miestopredseda vlády za demokratickú stranu Slovenska Janko Ursíny ma sice znova vyzval, aby som vstúpil do strany demokratickej a že ma tak navrhne znova na miesto štátneho tajomníka v MNO. Odmietnul som a chcel som mať od politiky pokoj. Bohužial osud mi to nedoprial. Vo voľbách roku 1946 Demokratická strana Slovenska získala na Slovensku väčšinu hlasov a žiadala vo Sbore povereníkov pre seba rezort Povereníctva vnútra, ktorý až do tej doby bol výhradnou doménou komunistov. Komunistická strana Slovenska z pochopiteľných dôvodov, toto povereníctvo postúpiť demokratom za žiadnu cenu nechcela. Po dlhom vyjednávaní a tak vzniklej politickej neistote, hlavne zhoršenia bezpečnostnej situácie, za ktorej štátna bezpečnosť používala všetky možné zstrašovacie prostriedky proti kandidátom demokratickej strany na tento úrad (známy prípad dr. Franeka) sa demokratická strana nakoniec rozhodla navrhnuť na tento úrad osobu nestranícku a nepolicku a kolaborantstvom nazatáženu. Predseda strany dr. Jozef Lettrich ma žiadal a apeloval na moju národnú a vojenskú povinnosť, aby som tento úrad prevzal. Dr. Lettrichovi som túto jeho žiadosť odmietnuť nemohol, pripadalo by to, ako útek od ideálov a cieľov povstania. Vedel som však veľmi dobre čo ma čaká. Po skúsenostiach z môjho krátkého pobytu v Moskve a informáciach, ktorých sa mi dostalo od osôb, ako napr. Prof. Dr. Drtiny o nezáujme západných spojencov na osude národov, ktoré pripadli do okupačnej zóny Sovietskeho zväzu, nerobil som si žiadne ilúzie, že by sme v dobe dohľadnej mohli u nás nastoliť demokratický poriadok. Ostávala len jedna veľmi slabá nádej, že po vojne musí byť uzavretý nejaký mier a že sovietské vojská sa stiahnu na pôvodne hranice SSSR a potom, že si s komunizmom poradí národ sám. Za takýchto úvah prevzal som najzodpovednejší, najnenávidenejší a najnevďačnejší úrad, aký na Slovensku v tej dobe bol.

Úrad povereníka vnútra som nastúpil 12. augusta 1946. Povereníctvo vnútra až do tej doby bolo vedené komunistickými povereníkmi (dr. Gustav Husák a dr. Viktory). Všetky vedúce funkcie, počnúc prezidiálnym šéfom, prednostami odborov a väčšina oddelení boli v rukách príslušníkov komunistickej strany.

Bezpečnostné pomery v dobe môjho príchodu do Bratislavy boli neutešené, ba možno tvrdiť, chaotické. V Bratislave, až do tejto doby robili poriadky partizáni a sovietské jednotky strieľaním, znásilňovaním a odvliekaním ľudí do SSR. Prvým mojím činom bolo, že som navštívil ruského veliteľa a žiadal som okamžitú nápravu. Nenechal som ho na pochybách, že si vynútim poriadok i za cenu použitia zbraní. Náprava sa dostavila takmer okamžite. Sbor Národnej Bezpečnosti (SNB) na Slovensku pozostával väčšinou zo spohľivých príslušníkov, bývalých četníkov, alebo príslušníkov národného povstania. Mohol som na nich plne spoľahnúť, boli však pod vedením a podliehali 3. odboru (Odbor národnej bezpečnosti Povereníctva vnútra) v čele ktorého bol poslanec SNR za stranu komunistickú Lietavec. Bolo treba toto hoto odstrániť.

Prvé dni môjho uradovania boli veľmi rušné. Nevedel som čo skorej robiť a naprávať, či zjednať poriadok a bezpečnosť lebo reorganizovať povereníctvo, alebo sháňať spohľivých spolupracovníkov a odborných poradcov a prijímať rôzne delegácie so sťažnosťami, ako napr.

delegáciu slovenských Sokolov (br. Kováčik a starosta sokolskej župy zvolenskej), ktorí si sťažovali, že im ani Husák ani Viktory nechceli povoliť Sokol na Slovensku. Nápravu som zjednal hneď, vydaním nariadenia o povolení činnosti s okamžitým vrátením sokolského majetku, ktorý bol používaný, najskor Hlinkovou gardou a po oslobodení komunistickou stranou. Bolo treba vyhovieť tiež sťažnostiam židov, že su na mnohých miestach prenasledovaní bývalými gardistami a poverenictvo dosiaľ nezjednálo nápravu. Hlásili sa tiež aj príslušníci cudzích štátov o svoje, komunistami zhabané, majetky a podniky (napr. Cigorkária v Seredi, ktorá patrila švajčiarskej firme). Okresné národné výbory a Okresné správne komisie, ktoré menoval povereník vnútra boli skoro výhradne v rukách komunistov. Začal som s tým najnaliehavejším t.j. s úpravou bezpečnostných pomerov. Blížkosť Červenej armády (na druhej strane Dunaja), jako aj príslušníci komunistickej strany v parlamente, vo vláde a vo sbore povereníkov boli faktormi, ktoré posmeľovali partizánov a príslušníkov komunistickej strany ku svojvoľným činom a zastrážovali element demokratický. Zbehovia červenej armády, ktorí podnecovali protizidovské, protičeské a protičeskoslovenské demonštrácie, prítomnosť dr. Tisu v bratislavskej väznici, prípravy na jeho súdny proces, nepridali tiež k ukludneniu. Cieľom komunistov i slovenských gardistov, ktorí udržovali spojenie so zahraničnou, separatistickou emigráciou a začali organizovať aj ozbrojené úderné jednotky (Biele légie), bolo robiť a udržovať v zemi neporiadok, neistotu a strach a z tejto ťažiť politicky. Protizidovské demonštrácie, podnecované príslušníkmi Hlinkovej gardy, jako aj protičeské a protičeskoslovenské demonštrácie v Chynoranoch, Piešťanoch, Šarfii, Novom Meste na Váhom, Topoľčanoch a inde ma prinútili, že som nahradil prednostu 3. odboru (Odbor bezpečnosti) poslance Lietavca, odborníkom, právnikom a politickým väzňom a nekomunistom dr. Ľudovítom Černým. Pozval som veliteľa SNB pplk. Ondreja Júnyho, ktorému som vysvetlil situáciu a zrejme úmysly komunistov aj slov. Gardistov, nariadil som mu zakročovať proti podnecovateľom všetkými prostriedkami, zriadiť údernú jednotku z príslušníkov SNB, vybavenú autobusami a hotovú zakročiť proti akýmkoľvek výtržnostiam čo najskor a čo najrozhodnejšie. Prislúbil som mu osobnú pomoc a ochranu proti predpokladaným útokom zo strany komunistov. Demoštrácie a výtržnosti boli v krátkom čase zastavené. Iniciátori demonštrácií boli zaistení a odovzdaní súdom. Navštívil som v tejto chaotickej dobe tiež biskupa Necsey-ho (sprostredkoval mi to R. Fraštacký), ktorému som vysvetlil situáciu, netajil som sa pritom obavami, že keď nebudeme v stave my sami si zjednať poriadok, že nám ho zjednajú partizáni, alebo Červená armáda. Navštívil som tiež za tým istým účelom, niektoré okresné národné výbory (Púchov, Piešťany, Nové Město nad Váhom), kde som tiež upozorňoval na nebezpečie nežiaducích zákrokov z nežiadúcej strany. Všade som sa stretol s pochopením.

Po akomsi ukludnení bezpečnostných pomerov som sa venoval otázke personálneho obsadenia odborov a oddelení Povereníctva vnútra, ktoré do mojho príchodu boli väčšinou v rukách neodborníkov a príslušníkov komunistickej strany. Za prezidiálneho šéfa som si vzal, na odporúčenie dr. Lettricha, dr. Kazára, bývalého okresného náčelníka vo Zlatých Moravciach, za osobného tajomníka, na doporučenie R. Fraštackého, dr. Ľudovíta Gálíka tiež príslušníka strany demokratickej. Z osmych odborov Povereníctva som u piatich odborov nahradil neodborníkov, príslušníkov komunistickej strany, odborníkmi, právnikmi. Z dôležitých odborov ostal ešte v rukách komunistov, odbor siedmy (neuniformovaná štátna bezpečnosť). Tento odbor som sa snažil hneď od samého začiatku mojho uradovania dostať pod odborné, nestraničké vedenie a vymaniť ho z vplyvu Ministerstva vnútra v Prahe. Nutno sa pritom zmieniť, že okrem tohoto odboru Povereníctva, malo Ministerstvo vnútra v Prahe tzv. slovenské oddelenie vedené povestným mjr. Pokorným (človek, šéfa NKWD Beriu), ktoré prevádzalo na Slovensku vlastnú zpravodajskú službu a kontrolovalo moj siedmy odbor. Existencia tohoto slovenského oddelenia v Ministerstve vnútra v Prahe, bola ministrom vnútra (Nosek) neustále popieraná. Pokiaľ išlo o výmenu prednostu odboru Povereníctva, sa komunisti a v prvom rade predseda Sboru povereníkov dr. G. Husák, vyjadril jasne, že tento odbor z rúk nepustia za

žiadnu cenu, ani za cenu rozbitia Národného frontu Slovenska. Musel som postupovať veľmi opatrne a obozretne, keď som chcel doceliť nejakú zmenu k lepšiemu v tomto odbore. Chcel som sa oprieť o Národný front, kde som túto podporu dúfal nájsť v jeho demokratickej väčšine. Predložil som preto ešte koncom septembra 1946 návrh na reorganizáciu Povereníctva vnútra, v rámci ktorej som dúfal presadiť výmenu nekvalifikovaného prednostu, príslušníka komunistickej strany, za odborníka, právniká alebo dôstojníka zpravodajskej služby, nekomunistu. Národný front Slovenska však nerozhodnul ani na moju opakovanú žiadosť o urovanie. Rozhodol som sa preto, že túto výmenu urobím sám. Požiadal som svojho prezidiálneho šéfa (moj zástupca na Povereníctve) dr. Kazára, aby mi našiel vhodnú osobu, neskompromitovanú službami za Slov. štátu a odborníka. Sám som tiež vyzval niekoľko osôb (dr. Jakubóczyho, prednostu okres. Nár. výboru v Trenčíně, demokrata a politického vazňa, dr. Ludovíta Černo, prednostu 3 odboru mojho povereníctva). Dr. Kazár medzi inými vyzval a navrhoval dr. Maloveckého (demokrata a úradníka na predsedníctve slov. Národnej rady, dr. Viesta, policajného úradníka a demokrata). Žiadny z vyzvaných a navrhovaných toto odíózne miesto prijať nechcel, ani za cenu že by musel odísť do výslužby. Nepomohlo ani uisťovanie, že budú pod ochranou demokratickej strany (čo som predpokladal) a povereníka vnútra. Keď toto nepomohlo, chcel som zriadiť u tohoto odboru, aby aspoň nejak zmiernil, alebo zamedzil nezákonné výčiny tohoto siedmeho odboru, ale ani toto miesto nechcel nikto prijať a nastúpiť. Konečne som uvažoval aspoň dostať do tohoto odboru, nejak, niekoľko spoľahlivých a zákonov dbalých ľudí. Požiadal som hlavného veliteľa SNB (pplk. A. Júnyho), aby mi pomohol a navrhol niekoľko spoľahlivých dôstojníkov SNB, ktorých som mienil, po patričnom preškolení umiestniť u siedmeho odboru. Do týchto mojich plánov zasiahol rozhodným spôsobom zákon čis. 149 z 11. júla 1947 o „Národnej bezpečnosti“, ktorý podriadil štátnu bezpečnosť (SNB) a národnú bezpečnosť (STB) priamo tzv. Hlavnému uradu národnej bezpečnosti zriadeného shora uvedeným zákonom Ministerstva vnútra v Prahe. Od tejto doby nemal som žiadnu právomoc nad týmito orgánmi bezpečnosti vôbec. Komunisti v Národnom shromáždení za pomoci sociálne demokratickej strany, pri hlasovaní o tomto zákone, dosiahli väčšiny.

Po mojich komunistických predchodcov na úrade Povereníctva vnútra zdedil som tiež tzv. pracovné tábory. Bolo v nich asi 600 až 700 ľudí (v táboroch), odsúdených súdmi. Hneď po mojom nástupe na Povereníctvo som najprv znížil počet týchto táborov a začiatkom roku 1947 som nariadil ich rozpustenie. Komunisti, ktorý sa snažili tieto tábory udržať, neuspeli. Podozrivým a neprijemným darom vlády bolo tiež umiestenie jedného celého pluku SNB z Čiech, pozostávajúceho asi zo 3000 príslušníkov (osvedčení príslušníci komunistickej strany) na Slovensku. Pluk mal pôvodne za úkol spolu s armádou zlikvidovať ozbrojené benderovské jednotky a skupiny, ktoré sa snažili dostať cez Československo do americkej zóny. Pluk napriek protestom mojím aj dr. Lettricha bol ponechaný na Slovensku so zrejým úmyslom držať v šachu, pre komunistov nespoľahlive SNB na Slovensku a použiť ho v prípade potreby při pokuse o prevzatie moci (puču). Jediné čoho som bol, jako povereník vnútra ušetrený, bol odsun Nemcov, ktorý při mojom príchode na Povereníctvo vnútra bol skoro ukončený. Pokus o výmenu našich Maďarov za Slovákov z Maďarska sa nám nepodaril (dr. Husákoví jako predsedovi sboru povereníkov a mne). Sotva sme stačili odsunúť niekoľko sto Maďarov, prišiel rozkaz z Prahy – údajne na priamy rozkaz z Moskvy – výmenu okamžite zastaviť.

Za pomerného kl'udu, pokiaľ išlo o politické pomery a bezpečnosť na Slovensku sme vstúpili do roku 1947. Priali sme si veriť, že zlepšenie bude trvalé. Tento pocit netrval dlho. Komunisti sa pripravovali aj naďalej na prevzatie moci. Usadzovali sa vo vláde, v armáde, v bezpečnostných sboroch, v parlamente, úradoch a všade, kde to potrebovali. Pre nich nepohodlných ľudí sa zbavovali ľudovými súdmi, preverovacími komisiami, falošnými udaniami a platenými udavcami. Obeťou tohoto počínania a diania stal sa aj moj zástupca, prezidiálny šéf Povereníctva vnútra, dr. Kazár, ktorého nariekli, že jako okresný náčelnik vo Zlatých Moravciach za Slovenského štátu, nechával zatvárať židov a prívlastňoval si ich majetok. So-

hnali na to asi 20 platených svedkov. Dr. Kazárovi bolo priam zdelené, že ho postavia pred ľudový súd jestli sa nevzdá miesta na Povereníctve, ponúkali mu pritom iný vysoký úrad, nepolitický. Uprosil ma, aby som ho pre Boha pustil, že ani tato strana demokratická ani ja mu pomôcť nemôžeme. Len čo odišiel, nastúpil na jeho miesto dr. Okály, ktorý bol prezidiálnym šéfom na Povereníctve vnútra za dr. Husáka a Viktoryho. Prišiel so vzkazom od dr. Husáka, že ho mám znova prijať. Neučil som tak. Ponúkol som mu iné miesto na Povereníctve. Povedal mi priamo, že buď miesto prezidiálneho šéfa, čili môjho zástupcu, alebo nič. Dr. Kazára som nahradil dr. Černom, prednostom tretieho oddelenia Povereníctva. Tento prípad bol pre mňa zrejším príznakom nástupu komunistov proti mně, ale tiež a hlavne proti Demokratickej strane Slovenska. V druhej polovici roku 1947 získal som cestou svojich dôverníkov i tajný obežník komunistického ústredia v Prahe, v ktorom bol uvedený presný plán postupu, ako rozložiť demokratickú stranu a demokratické strany vôbec a jako sa zmocniť vlády. Tento obežník som odovzdal ing. P. Blahovi, predsedovi strany Slobody na Slovensku s tým, aby informoval generálnych tajomníkov nekomunistických strán. Obežník obsahoval stať, jako podporovať separatistickú činnosť na Slovensku. Malo sa urobiť všetko, aby na Slovensku nedošlo k náboženskému zblíženiu medzi evanjelikmi a katolíkmi. V obežníku sa tiež hovorilo, že sa má zamedziť vzniku vážnemu kresťanskému hnutiu. Navrhovalo sa v ňom založiť „Petöfi-ho spoločnosť“ v Komárne s cieľom vyvolania sporov medzi Slovákmi a Maďarmi a získať maďarskú menšinu na Slovensku pre ciele strany. Proste šlo o to vyvolať absolútny rozklad a chaos a potom opanovať. Tieto prípravy boli urychlené príkazmi, ktorých sa dostalo generálnym tajomníkom komunistickej strany Československa (Rudolf Slánský a Bašťovanský) na schôdzi kominformy v Sklárskej Porobe v Poľsku, jako aj obavami z volieb, ktoré sa mali konať v máji 1948. Do týchto príprav je možno rátať tiež tajné jednanie Gottwalda s reprezentantmi tzv. politického katolicizmu na Slovensku (minister Pietor). Predčasný, nevhodný zásah STB z Prahy ešte včas vzpamatoval a zjednotil demokratickú stranu na Slovensku. Od tejto doby sme boli svedkami organizovanej a naplánovanej činnosti rozvraciackej a zastráňovacej, namierenej hlavne proti Demokratickej strane Slovenska. Zraniteľným miestom (pre propagandu) boli niektorí poslanci demokratov (Kempný, Staško), ktorí zástávali v Hlinkovej slovenskej ľudovej strane čelné miesta a udržovali styky so zahraničnou, ľudackou emigráciou (dr. Durčanský, dr. Kirschbaum, Karol Sidor, Peter Prídavok atď.), ktorá pripravovala rozbitie ČSR a v prípade ozbrojeného konfliktu medzi Západom a Východom dúfala znovu utvoriť Slovenský štát a ozbrojene povstanie. Komunistická strana a ŠTB mala podrobné zprávy o činnosti celej tieto skupiny zo spoľahlivých prameňov (bývalí príslušníci HSĽS, ktorí sa po roku 1945 stali príslušníkmi komunistickej strany). Keď komunisti neuspeli na Slovensku ani s prehnanými zprávkami o nebezpečí ľudackej, podzemnej činnosti, ani s organizovaním závodných milícií (ich zriadenia a vyzbrojenie som nepovolil) ani vyzbrojovaním partizánov (ich odzbrojenie som nariadil ešte koncom roku 1946 a prevádzal) ani snahami dokázať neschopnosť slovenských, bezpečnostných orgánov udržať poriadok a bezpečnosť, ktorú oni sami rozvraceli, a tak presunuli ťažisko príprav k útoku na nezávislosť Československa do Prahy. Okolnosti na začiatku roku 1948 (začiatkom januára) ma prinutili, že som si vyžiadal audienciu u prezidenta, aby som ho informoval o chystanom a pripravovanom nebezpečí komunistického prevratu. Po prečítaní môjho písomného rozboru o stave bezpečnosti na Slovensku som sa prezidenta opýtal „čo budeme robiť“. Prezident (boli sme sami), po mojej otázke chvíľku uvažoval a meral ma zúfávym zrakom, načo mi povedal „budeme se brániť, generále“. Snažil som sa ho uistiť, že armáda je ešte spoľahlivá i napriek silnej komunistickej infiltrácii a že som osobne presvedčený, že upočúvne priamy rozkaz prezidenta a svojho najvyššieho veliteľa. Dodal som k tomu, že by sa mal k takému rozkazu pripojiť s výzvou k armáde aj predseda Slovenskej národnej rady dr. Lettrich, s čím súhlasil. Upozornil som ho, že mám obavy, že sa komunisti vynasnažia všetkými prostriedkami ho izolovať a znemožniť jeho priamy styk s armádou. „Na to je pamatováno,“ mi povedal a dodal k tomu: „vy

si pripravte svoje věci“. Môžem obsah tohto rozhovoru zdeliť dr. Lettrichovi, dr. A. Hřebíkovi (Starosta Sokola a predseda branného výboru), generálom Hasalovi a Píkovi, som sa ho nakoniec dotazoval. Aj s tým súhlasil. Čo som všetko aj vykonal. Po tomto rozhovore som uvažoval, ako postupovať. Skúsenosti zo Slov. Povstania mi boli pritom dobrým vodítkom. Nemal som ovšem žiadne ozbrojené jednotky ani SNB na Slovensku, s ktorými by som mohol v každom prípade s určitosťou rátať. Mal som však spoľahlivých, osobných priateľov z povstania, ktorým som mohol dôverovať. S ich pomocou sa nám podarilo sústrediť vyše 300 prislušníkov SNB, spoľahlivých, bývalých prislušníkov četníctva za prvej Republiky, v Čeklísi (blízko Bratislavy), pod zámkou ďalšieho ich školenia, kde boli pripravovaní na tajný úkol, ktorý ich čakal, ako obsadenie verejných úradov, komunistických povereníctiev, pošty, železnice, zaistenie nebezpečných osôb, podľa napred pripraveného plánu a zoznamu. Začal som tiež sondovať náladu a zmyšľanie dôstojníkov miestnej bratislavskej posádky, hlavne spoľahlivosť nižších veliteľov (rot a práporov). So zmyšľaním vyšších veliteľov (divízií, sboru) som si nebol načistom. Tak prišli osudné dni februára. Odišiel som na zimné sokolské preteky do Vys. Tatier, kde som mal zastupovať prezidenta ešte dosť istý, že komunisti ešte nič nepodniknú. S možnosťou že im nahrá do rúk nejaká náhoda, lebo okolnosť som nerátal. Mýlil som sa. V sobotu t.j 21. februára sme sa s dr. Hřebíkom dozvedeli o demisii nekomunistických ministrov vlády (vyjmúc soc. demokratov). Volal som dr. Lettricha. Ukludnil ma, že to bude len prechodná kríza vlády. Ale ešte ten istý večer ma volal, aby som sa ihneď vrátil, že Husák nechal obsadiť povereníctva demokratickej strany. V pondelok t. j. 23. februára ráno som volal kanceláriu prezidenta Republiky. Ozval sa mi kanclér Smutný. Žiadal som o rozhovor s prezidentom. Povedal mi, že prezident je veľmi zamestnaný. Naliehal som však, aby p. prezidentovi oznámil, že chcem vedieť, aké má pre mňa rozkazy. Po asi 10 minútovom čakaní mi kanclér Smutný zdelil: „pán prezident vám vzkazuje, že máte vytrvať a vyčekať“. Nemal som nikdy nejakú osobitnú dôveru k dr. Smutnému, preto som sadol na nablížší rychlík do Prahy, kde som sa v útorok ráno dostavil do kancelárie prezidenta a žiadal o rozhovor s prezidentom. Bolo mi povedané, že u prezidenta je Gottwald, Zápotocký, Slánský a Nosek. Po asi 2 hodinovom čakaní prišiel dr. Jína od prezidenta a povedal mi, že prezident prijal demisiu nekomunistických ministrov. Na môj dotaz, čo to znamená mi povedal: „bratře generále, nedá se nic dělat, všechno je ztraceno a cokoliv bys podnikl nebo podnikal, bylo by proti prezidentovi a proti legální vládě“. Po ceste domov som sa pomaly vzpomáтал a začal som si uvedomovať beznádejnosť situácie. Vrátil som sa do Bratislavy, kde zatiaľ STB prekutoľalo moju kanceláriu. Protestoval som u Husáka a oznámil mu moju resignáciu. Žiadal som pritom, aby moja resignácia bola oznámená v novinách. Stalo sa tak až po týždni na moju opakovanú žiadosť. Odišiel som do Prahy, kde zanedlho som bol povoláný na Pankrác k výsluchu. Osoba, ktorá ma vylúchala a ktorú som znal z povstania ma nenechala na najmenších pochybách o nevyhnutnosti mojho zmiznutia. Ešte pred prekročením hraníc bol na mňa vydaný zatykač (čís. Praha B /1-45709/48-v 13251/48).

* * * * *

DR. MIKULÁŠ FERJENČÍK: ZÁŽITKY Z CESTY DO AMERIKY

Pravicový a ľavicový extrémizmus sa interpretuje jako dva póly. V čom sú však zajedno a čo ich spojuje je spoločná snaha zničiť právny a demokratický poriadok. Obidva tieto extrémny sú pri tom jednako nevyberavé vo svojich prostriedkoch a metódach. Lož, podvod, násilie sú ich bežnými a obľúbenými prostriedkami.

V tomto mojom článku chcel by som potvrdiť túto pravdu na podklade osobných, vlastných mojich skúseností.

Hneď po mojej rezignácii, jako povereník vnútra, vo februári 1948 som sa vrátil z politiky do služieb armády. Viliam Široký a Dr. Gustav Husák mi sice v mene Klementa Gottwalda ponúkali miesto v novej komunistickej vláde a mohol som si vybrať buď štátne tajomníctvo v ministerstve národnej obrany, alebo ministerstvo dopravy, ja som však odmietol túto ponuku s poukazom, že nie som komunista. Ani Ján Masaryk, ani Vávro Šrobár nie sú komunisti a ostávajú vo vlade, bolo mi povedané. Nato som sa vrátil do budovy povereníctva vnútra, kde som sa chcel rozlúčiť so svojimi spolupracovníkmi. Skoro všetci prednostovia odborov a oddelení sa dostavili k tejto rozlúčke a jeden z nich, tuším to bol Dr. Huba, začal so slzami v očiach svoju dojemnú reč, keď do miestnosti vstúpil nečekané dr. Daniel Okalyi, ktorý mal nastúpiť na moje miesto jako povereník vnútra. Jako na povel sa všetci obrátili k nemu a rečník vítal zrovna tak dojemne nového šéfa, jako sa lúčil s tým starým. Za niekoľko dní som si naložil svoje svršky do služobného vozu, ktorý mi veľkodušne ponúkol Dr. Husák a odišiel som do Prahy.

V Prahe, pri mojom príjazde čakal na mňa gen. Heliodor Pika. Prekvapil ma. Rátal som s tým, že už bude za hranicami. Dal som mu najevo moj nesúhlas a snažil som sa ho i s mojou manželkou prehovoriť, aby si hneď sadol do mojho služobného vozu, ktorý ma z Bratislavy priviezol a že ho môj uniformovaný šofér prevezie bez ťažkostí cez hranice. Nedal sa však presvedčiť. Chcel sa podrobiť operácii žľznika a opakoval mi znova to, čo mi povedal už niekoľkokrát dávnejšie, že vie, že ho komunisti obesia, ale že má za sebou už dva exily a do tretieho nejde a nepôjde. Mnohokrát som si v mojom exile spomenul na jeho výrok a začal som chápať a niekedy dokonca aj ľutovať, že som radšej nevolil náhlu smrť doma.

V armáde som nastúpil miesto generálneho inšpektora brannej výchovy. Táto sláva však netrvala dlho. Keď odvliekli gen. Piku po operácii z nemocnice na miesto nám neznáme, šiel som za ministrom gen. Ludvíkom Svobodom a žiadal som ho jako ministra národnej obrany, aby sa ujal gen. Piku, ktorý sa ho v Moskve niekoľkokrát zastal a chránil. Odmietol nepravdivým tvrzením, že nemôže nič podniknúť. Zpravodajská služba OBZ vraj zistila, že Pika pracoval so zpravodajskou službou francúzskou a dokonca, že aj moja manželka a pi. Golianová sú v podozrení, že robily spojky medzi ním a francúzskou zprav. službou. Po tomto rozhovore mi bolo jasné, že nemusím dlho čakať na príležitosť, kedy plk. Reicin pošle svojich pochopov, aby ma zavreli.

Pripravoval som sa na odchod. Nebolo to tak ľahké presvedčiť manželku, ktorá nechcela opustiť svoju na smrť chorú matku. Môj odchod bez manželky bol pre mňa nemysliteľným. Skôr však než Reicin mohol niečo podniknúť dostal som úradne predvolanie k výsluchu na Pankrác. Rozlúčil som sa s manželkou pre prípad, že by som sa už nevrátil. Na Pankráci, v miestnosti kam som sa mal dostaviť, sedel jeden mladší človek, Slováč, ktorý mi bol povedomý ešte zo Slov. Nár. Povstania. Po zdvorilom oslovení a privítaní mi ukázal celú hrbu spisov na stole s poznámkou, že na každom z nich je moje meno s obžalobou, čo som robil a podnikal proti komunistom, jako na príklad, že som odrádzal vyšších dôstojníkov, Slovákov, aby podpisovali prihlášky do komunistickej strany apod. Toto všetko som nepovažoval za kriminálny delikt. Nakoniec mi ale ukázal protokol, podľa ktorého som pripravoval v Bratislave ozbrojený odpor proti komunistickému puču. Nechal ma potom asi na desať minút samotného a dal mi tak možnosť, aby som nahliadnul do protokolov. Po návrate mi povedal, že je to tak asi všetko. Celým svojim jednaním mi dával jasne najavo, aby som čo naskorej zmiznul.

Nezahaľal som. Hneď som šiel za Františkom Kalkusom, ktorý mal pre mňa a gen. Hasala pripravenú cestu. Dohodli sme sa o podrobnostiach, kto a kde bude na koho čakať atď. Bol to najvyšší čas že sme vypadli. Boli sme ešte v Československu u Františkových Lázní, keď pohraničná stráž bola na náš útek upozornená a dostala rozkaz nezatýkať, ale na mieste postrieľať. Naš prechod ku ktorému sa ešte pridalo niekoľko študentov a pi. Horová s malým syn-

kom bol sice zdĺhavý a namáhavý. Celú noc pršalo, že nebolo vidieť ani na krok, takže som musel priviazať manželku k mojemu opasku a k nej bola zase priviazaná Milička Hasalová. Bol som odhodlaný s automatom, ktorý som užíval za povstania, uvoľniť si cestu za každú cenu. V Západnom Nemecku celú Hasalovu rodinu, moju manželku a mňa si vzala na starosť americká armáda (Intelligence Service). Bolo o nás postarané po každej stránke, vďaka americkejmu veľvyslancovi v ČSR Steinhartovi, ktorého dcéra bola v tej dobe zaslúbená s Milanom Hasalom. Aj tak nám to s mojou manželkou trvalo celý rok, kým som zohnal adresu mojej starej matky v Detrote a kým som od nej dostal affidavit of support a než nás naložili na vojenskú dopravnu loď „Gen. Henzelman“ spolu ešte asi s 500 D.P. z uprchlických táborov.

V New Yorku nás čakalo neprijemné prekvapenia. Ešte než naša loď zakotvila, prišli na loď dvaja úradníci emigračnej služby a odviezli nás na Ellis Island. Nevedeli sme o čo ide a čo je Ellis Island, i keď môj otec ešte v minulom storočí, než sa oženil, pracoval v Chicagu, aby sa vyhnul vojenskej službe v Rakúsko-Uhorskej armáde a ostal americkým občanom až do svojej smrti, nikdy som o Ellis Islande nepočul. Zaviedli nás do veľkej miestnosti, plnej ľudí. Tu sa okolo nás nakupila celá hromada ľudí, ktorí sa snažili nás ukládnut s tvrdením, aby sme sa nebáli, že všetko dobre dopadne. Boli to väčšinou maďarskí židia, obchodníci, riaditelia bank, jeden maďarský plukovník a riaditeľ banky v Humennom, ktorí prišli do New Yorku falošnými pasmi venezuelskými a pracovali a žili v USA cez dva roky, až ich všetkých emigračné úrady zobrali a odviezli na Ellis Island s úmyslom poslať ich späť do Nemecka. Po prepustení z Ellis Islandu sa vratili do New Yorku, kde, ako som zistil, všetci ostali. Od nich sme sa dozvedeli a ukázali nam newyorské noviny, o piketovaní „krvavého čs. generála“ a jeho zadržaní na Ellis Islande. Podľa novín mal som vraj vlastnoručne popraviť – postrieľať – 12 alebo 14 amerických zajatcov, jako to udal pod prísahou nejaký pan Molnár. Až pri výsluchu som sa dozvedel, že pán Molnár – polomaďar, polocigán – bol členom partyzánskej skupiny mjr. Veličku.

Nebolo mi do smiechu, bolo ťažko dokázať, že to nie je pravda. Prvé dni na Ellis Islandu som neprišiel do styku s nikým z našich ľudí, okrem niekoľko zadržaných z rôznych dôvodov. Návštevy neboly dovolené. Výnimkou byl pán Havas, maďarský žid, novinár, pôvodne z Podkarpatska, ktorý ma údajne poznal ešte od 10. jazd. a 45. pešieho pluku v Berehove, Chustu a Mukačevu. Tento so svojou novinárskou legitimáciou si vynútil návštevu u mňa. Prišiel, aby ma ukládnul, informoval a poradil. Od neho som sa dozvedel, že v Chicagu na Navy Pier piketovali príslušníci Slovenskej Ligy, ktorí za celú vojnu podporovali Slovenský štát. Pán Havas mi doporučil a naliehal na mňa, aby som si vzal advokáta, bez ktorého sa nikam nedostanem. Celý moj majetok však pozostával z 10 dolárov, ktoré nám poslala ešte do Nemecka sestra Mária Provazníková a to bolo na advokáta málo. Presvedčil ma však, že keď sa dostanem na slobodu, budú aj peniaze. Za niekoľko dní prišiel znova aj s advokátom, ktorý bol 15 rokov inšpektorom emigračnej služby na Ellis Islande. Vysvetlil mi, že úmyslom Ligošov bolo, aby mi nebolo povolené vstúpiť na americkú pôdu a aby ma odviezli späť do Nemecka, alebo komunistického Československa.

Pán Pyndick, moj advokát a obhajca, venoval sa môjmu prípadu opravdu obdivuhodne. Celý týždeň, každý deň, hodiny a hodiny ma zpovedal, kde som bol, čím som bol, čo som robil, koho poznám atd., a až nakoniec, keď som mu dal moje čestné slovo, že som žiadnych zajatcov, ba ani Nemcov a SS-manov nestrielať, že ovšem ako vojak v priamom boji som strielať, mi uveril a prevzal moju obhajobu. Bola to protislužba za to, že som jako povereník vnútra vzal do ochrany a zabránil bývalým Hlinkovým gardistom, aby robili a podnikali pogromy na židov, hlavne na východnom Slovensku.

Naša situácia sa po zákroku pana Pyndicka obratom zlepšila. Mohli sme si vziať z našich súkromých zavazadiel, uskladnených vo skladišti, šaty, bielizeň, knihy apod. Vykázali nám malé dvojpostelové oddelenie apod. Po ďalších asi dvoch týždňoch prišiel rozradostený pán Pyndick, že sa mu podarilo vynútiť na Emigračnom úrade pre nás „hearing“, čili výsluch, a že

mi bude daná možnosť, aby som sa proti žalobe bránil. Mal som zohnať aspoň 50 svedkov, lebo Ligoši tvrdili, že môžu priviesť k výsluchu najmenej 50 svedkov.

A tak v týchto prípravách sa mal môj výsluch konečne uskutočniť. Zaviedli ma do miestnosti, kde za stolom sedeli traja inšpektori, ktorí mali mňa aj Molnára vypočúvať. Z rozhovoru inšpektorov a môjho obhájcu som sa dozvedel, že pán Molnár odoprel dostaviť sa k výsluchu. Hlavný inšpektor mu však ako som z telefonického rozhovoru vyrozumel, pohrozil, že ho nechá predviesť políciou. Pan Molnár sa vyhovárал, že má doma matku, ktorú, ako i jeho, môžu moji ľudia odpraviť, atď. Zbytok dňa komisia venovala môjmu výsluchu. Musel som všetko podpísať, kto som, čo som, kde som bol, čo som robil, atď. Na druhý deň výsluchu sa pán Molnár v doprovodu policajta dostavil. Na hlavnú otázku, kde ma videl, že som tých 12 amerických vojakov, byv. zajatcov, vlastnoručne postrirel, vymyslel si úplne nesmyselnú pohádku, že bol poslaný ešte s niekoľkými partyzanmi pre zásoby do hlavného stanu mjr. Velického v Sklabinej. V noci, z nákladného auta v ktorom spal, videl, že priviezli asi 12 alebo 14 uniformovaných zajatcov, že ich zavreli do nejakej stodoly, ktorú zapálili a zajatcov postriekali. Na otázku, či ma videl, že som sa toho zúčastnil tvrdil, že som tam nebol, ale že to urobili moji ľudia, t. zv. „Verný ostaneme“ na moj rozkaz. Na otázku, aké mali zajatci uniformy tvrdil, že nemecké. Na otázku akým jazykom hovorili tvrdil, že anglicky. Na dotaz inšpektora, či vedel anglicky odpovedal, že nie, ale že mu to bolo povedomé, lebo jeho matka údajne hovorievala anglicky. Pod ďalším výsluchom kde ma videl, čo vie čo som robil a kde som bol, pán Molnár s plačom priznal, že si to všetko vymyslel, že mu za to zaplatili a že ho uistovali, že sa mu nič nestane, Ferjenčíka že bez výsluchu zo Spoj. Štátov vyhodia. Nebolo treba ďalších svedkov ani z jednej ani z druhej strany.

Tým však tá naša kalvária na Ellis Islande neskončila. Keď sa to nepodarilo s Molnárom, Ligoši si vymysleli inú pohádku. Že vraj som bol zodpovedný za neľudské zachádzanie a týranie politických väzňov, bývalých gardistov na Slovensku v druhej polovine roku 1947, že som nebránil a nezabránil sovietskej armáde, aby postavili pomník padlým červenoarmejcom zrovna pred vchodom do kostola v Prešove (už sa nepamätám, či to bol Prešov alebo Bardejov), a ešte celú kopu podobných pohádok, tak že nakoniec i hlavný inšpektor ztratil trpezlivosť a ulľavil si s poznámkou, že sa mu vidí, ten Ferjenčík bol zodpovedný i za to keď na Slovensku deti plakali. Hlavný inšpektor aj moj obhájca mi radili, aby sme vo výsluchu pokračovali, aby som mal navždy pokoj od týchto mojich nepriateľov, inak, keď by som si to neprial, by ma už zdržovať na Ellis Islande nemohol, nakoľko pôvodná obžaloba sa ukázala byť falošnou a nepravdivou.

Súhlasil som, aby sa v mojom výsluchu pokračovalo. Bránil som sa, že zákon čis. 149 z 11. júla 1947 o „Národnej bezpečnosti“ podriadil Štátnu bezpečnosť (STB) a Národnú bezpečnosť (SNB) priamo tzv. Hlavnému úradu národnej bezpečnosti u Ministerstva vnútra v Prahe. Čili, že od tejto doby som nemal žiadny vplyv na tieto dva sbory na Slovensku a ani zodpovednosť za ich činnosť. Týranie, podľa udania, vpadalo do doby, keď som už žiadnu právomoc, ani zodpovednosť za činnosť STB a SNB nemal. V tomto smysle svedčili moji dvaja hlavní svedkovia, Dr. Lettrich a Dr. Zenkl. Dr. Zenkl mal so sebou aj príslušný dokument Sberky zákonov a nariadenia Československej Republiky s úradným prekladom. Len pre zaujímavosť uvádzam, že hlavný inšpektor si tento dokument podrobne preskúmal a presvietil, lebo podľa tvrdenia pána Sciranky, vedúceho delegácie Ligy, žiadny taký zákon nevyšiel a náš dokument že je falsifikátom. Keďže hlavný inšpektor trval na tom, aby mu tento doklad bol ponechaný, Dr. Zenkl po dotazu Washingtonu mu zákonník ponechal. Žiadni svedkovia zo strany Ligosov sa neukázali a vypočúvaní neboli, okrem jedného amerického Slováka, ktorý prišiel s tým, že počul od p. Pauču a iných, čo Ferjenčík robil. Hlavný inšpektor ho proste vyhodil, že chce svedkov, ktorí videli a nie počuli od iných.

Druhý den podľa sľubu inšpektora sme sa pripravovali na odchod, ale k nášmu odchodu nedošlo. Až asi za tri dni prišiel p. Pandick, krajne rozhnevaný, že Imigračný úrad – asi Washing-

ton – nariadil, aby ma zadržali až do 28. októbra, tj. až bude po voľbách. Ligoši pravdepodobne pohrozili niektorému príslušníkovi kongresu, ktorý sa uchádzal o úrad a chcel byť zvolený, že ho voliť nebudú. Pán Pyndick, krajne rozhnevaný, volal Washington, pohrozil škandálom, a nás, v pravom slova smysle z Ellis Ilsandu uniesol, bez možnosti, aby sme si naše věci, v Nemecku nashromaždené, aspoň zabalili.

Konečne sme sa dostali do Ameriky, s piatimi dolarmi vo vrecku a s dlhom vyše 5000 dolárov, čo sme slúbili našmu advokátovi v dobe čo najkratšej splatiť. Nebolo to ľahko v tej dobe hroznej nezamestnanosti. Z Detroitu, kde v tomto smere boly pomery najhoršie, nás naši priatelia odviezli do Chicaga, kde sme obidvaja, i s manželkou, robili v továrni, pozdejšie na Denemarkovej farme atď. Nikomu sme však nič dlžní nikdy nezostali. Ba naopak, z našich skromných zárobkov sme, jako mohli, pomáhali potrebnejším.